

THE ESSENTIAL MEANING OF HUMANITY, FAIRNESS AND MODERATION ACCORDING TO MORALITY

Ivan Blazevski

ivanblazevski@yahoo.com

Abstract: The reference to humanity, equity and moderation as moral values on the basis of which the existence of common moral values in Christianity and Islam will be established, in addition to their emphasis in the teachings of Christianity and Islam as the most important, is also based on their representation in the ontological - anthropological definition of the term of human.

In the views of many philosophers about what is human nature, or what it means to be human, there is always at least one of the listed moral values, or any of its manifestations.

According to Confucius, the individual can achieve moral excellence by consciously nurturing nobility such as humanity, then righteousness, wisdom, sincerity, and courage. For him, humanity is a general nobility, a virtue on which all other nobilities are further founded.

Ancient philosophers strive to determine what would be the highest good, which would determine the meaning of human life.

In Jainism, in Indian philosophy, the basic principles are: respect (achims), truthfulness, celibacy, rejection of property, and acceptance of only what is being received as a gift.

Kant assumed that what he called "a categorical imperative" is a fundamental law of all ethics.

According to Schopenhauer, actions that must be given moral value are voluntary equity, purity of humanity, and sincere tribe.

In support of the indication of moral content and the importance of humanity, equity and morality, the results of the review of the "Institute of Global Ethics" will be presented, obtained during the annual meeting of the World Forum in San Francisco in 1996.

From the above it is possible to perceive the importance of humanness, equity and moderation have in the moral determinations of many people from different societies.

Keywords: humanity, fairness, moderation, morality

СУШТИНСКОТО ЗНАЧЕЊЕ НА ЧОВЕКОЉУБИЕТО, ПРАВИЧНОСТА И УМЕРЕНОСТА ПО МОРАЛОТ

Иван Блажевски

ivanblazevski@yahoo.com

Апстракт: Посочувањето на човекољубието, правичноста и умереноста како морални вредности врз основа на кои што ќе се утврдува постоењето на заеднички морални вредности во христијанството и исламот, покрај нивното истакнување во учењата на христијанството и исламот како најзначајни, се заснова и врз нивната застапеност во онтолошко - антрополошкото утврдување на поимот човек. Во ставовите на голем број филозофи околу она што претставува човечката природа, односно она што значи човечкото, секогаш е застапена барем една од наведените морални вредности, или некоја нејзина манифестација.

Според Конфучие²⁰², морално усовршување поединецот може да постигне со свесно негување на благородности како што се човекољубието или хуманоста, потоа праведноста, исправноста, мудроста, искреноста и храброста. Кај него, човекољубието претставува општа благородност, доблест врз која понатаму се засноваат сите останати благородности.

Античките филозофи се стремат да го утврдат она што би претставувало највисоко добро, што би ја определило смислата на човечиот живот.

Во даинизмот, во индиската филозофија, основни начела се: почит (ахимса), вистинољубивост, целибат, отфрлање на имотот и прифаќање само на она што се добива на дар.

²⁰² Енциклопедија живих религија, Нолит, Београд, 1990

Кант претпоставил дека она што тој го нарекол “категоричен императив” претставува фундаментален закон на сите етики.

Според Шопенхауер, дејанија на кои мора да им се даде морална вредност се доброволната правичност, чистотото човекољубие и искрената племенитост.

Во поткрепа на укажувањето на моралната содржина и значајот на човекољубието, правичноста и умереност во моралот, би ги прикажал и резултатите од прегледот на "Институтот за Глобална етика", добиени во време на одржувањето на годишната средба на Светскиот Форум во Сан Франциско во 1996 година.

Од изложеното може да се согледа важноста што ја имаат човекољубието, правичноста и умереноста во моралните определби на голем број луѓе од различни општества.

Клучни зборови: човекољубие, правичност, умереност, морал

ВОВЕД

Посочувањето на човекољубието, правичноста и умереноста како морални вредности врз основа на кои што ќе се утврдува постоењето на заеднички морални вредности во христијанството и исламот, покрај нивното истакнување во учењата на христијанството и исламот како најзначајни, се заснова и врз нивната застапеност во онтолошко - антрополошкото утврдување на поимот човек. Во ставовите на голем број филозофи околу она што претставува човечката природа, односно она што значи човечкото, секогаш е застапена барем една од наведените морални вредности, или некоја нејзина манифестација. Секако, целта на укажувањето за присутноста на барем една од овие морални вредности при определувањето на човечката природа, односно суштина, од страна на голем број филозофи, не е онтолошко – антрополошко утврдување на поимот човек, туку укажување на трајната присутност на човекољубието, правичноста и умереноста во учењата на голем број филозофи уште од античко време, па сè до денес.

Определувањето на поимот човечка природа пред сè претпоставува дека сите човечки суштества, без оглед на тоа колку се големи нивните разлики по боја, раса, култура или начин на размислување, имаат едно заедничко ниво. Секако, ова не подразбира дека сите луѓе се исти зошто неспорно е постоењето разлики меѓу нив. Луѓето се разликуваат по боја, големина, тип на коса и така натаму. Но, постоењето на една заедничка физичка, анатомска структура не би можело да се негира. Сите луѓе имаат рбет, срце, бели дробови, артерии, вени, црн дроб, нос, очи. Можеби меѓу нив има и некои што немаат црн дроб, но тие се исклучоци што не го нарушуваат фактот дека поседувањето црн дроб е дел од основниот план на човечкото тело. Врз темелот на овој основен телесен план се засноваат советите за телесното здравје, тие се универзални заради фактот дека се применливи за сите нормални луѓе, од сите раси и епохи. Основните правила за здравјето се исти за сите луѓе, без потреба да се оспоруваат малите разлики во третманот што се последица на постоењето мали разлики во физичката состојба.

Според Валтер Стејс²⁰³, моралните правила, во потесна смисла, се резултат на разумот или личноста на човекот. Оваа концепцијата за човечката природа подвлекува и признава постоење на заеднички план на душата или личноста, каков што впрочем постои и за телото. Непостоењето заедничка структура на умот и разумот кај луѓето, доведува и до непостоење на човечки морал што би се состоел од совети применливи за сите нормални луѓе. Постоењето универзални морални вредности претпоставува вредности против кои не би имал ниту еден човек што да приговара. Утврдувањето на такви вредности, а уште повеќе нивно налагање, претставува задача што тешко некој би ја исполнил. Но, образлагањето на значајот на човекољубието, правичноста и умереноста преку значењето што им го даваат голем број на филозофи, би можело да претставува смерница за патот кон утврдување универзални морални вредности. Впрочем, некои од истакнатите морални вредности се потврдуваат и со универзалните правила за физичко здравје. На пример, умереноста манифестирана преку контролирано конзумирање на храна и пијалоци, е здравствено правило применливо за сите луѓе во сите земји. Да не се лаже, да не се краде, да не се биде нечесен или суров, да не се врши прелјуба првенствено се разгледуваат како совети, но сигурно е дека нивното прифаќање ќе доведе до полза за сите луѓе. Човечката суштина не зависи од надворешните околности, туку исклучиво од вредностите што тој си ги дава на себе. Богатството, статусот, општествениот авторитет, па дури и здравјето и интелектуалната надареност – сето тоа е споредно. Важна е само наклонетоста, внатрешното однесување на душата. Тој внатрешен принцип не може да се наруши: "Она што човека не

²⁰³ Стејс В., *Судбината на западниот човек*, Култура, Скопје, 1991

може да го влоши, не може да му го влоши ни животот, ниту пак да му го загрози, како еднавдор, така ни одвнатре.²⁰⁴

ПРИКАЗ НА ЧОВЕКОЉУБИЕТО, ПРАВИЧНОСТА И УМЕРЕНОСТА НИЗ ФИЛОЗОФСКИТЕ УЧЕЊА

Според Конфучие²⁰⁵, морално усовршување поединецот може да постигне со свесно негување на благородности како што се човекољубието или хуманоста, потоа праведноста, исправноста, мудроста, искреноста и храброста. Кај него, човекољубието претставува општа благородност, доблест врз која понатаму се засноваат сите останати благородности. Совесноста и алтруизмот се два особени моменти врз кои, според Конфучие, е засновано човекољубието. Од суштинско значење за етиката на Конфучие е и начелото на умереност, рамнотежа или популарно “златна средина”, со чија примена се остварува универзална хармонија меѓу поединецот, општеството и космосот. Менцие, следбеник на Конфучие, разликата меѓу човекот и животните ја наоѓа во т.н. четири зачетоци : "чувството на сочувство е зачеток на човекољубието; чувството на срам и гадење е зачеток на исправноста; чувството на скромност и попустливост е зачеток на пристојноста; и чувството за право и неправо е зачеток на мудроста". Според него, со нивно развивање човекот станува навистина човек.²⁰⁶

Античките филозофи се стремат да го утврдат она што би претставувало највисоко добро, што би ја определило смислата на човечкиот живот. За Сократ, смисла на човечкиот живот и највисоко добро претставува блаженството. Но, Сократовиот поим за блаженство не содржи хедонистички тенденции; тој проповеда воздржување на нагоните и страстите, бидејќи само на тој начин, и со самоусовршување може да се постигне најтрајното и највисокото задоволство – блаженството.²⁰⁷

За Платон содржина на највисокото добро е разумот и умствената работа. Негова општа идеја за моралот е таа дека неговата суштина ја чини хармоничната соработка меѓу различните делови на душата заради постигање благосостојба на целината. Функцијата на разумот, според Платон, е тој да врши проверка, да владее, желбите да бидат контролирани, да бидат послушни; духот пак, да му биде "сојузник" на разумот и да утврди дека неговите заповеди се спроведени. За Платон, моралот е хармонично дејствување на човечката личност преку соодветните дејствија на одделните нејзините делови. Став на Платон е дека добар човек е тој во кој разумот ги управува желбите, а лош оној во кој желбите управуваат со разумот. Всушност, ова е негов соодветен став за суштината на моралот и на неморалот. Во пракса, контролирањето на желбите од страна на разумот всушност значи нивно ублажување. Платоновото ублажување во сите нешта, т.н. "златната средина", прераснала во општ грчки морален идеал. Во учењето на Платон се застапени четири доблести: мудрост, храброст, умереност и правичност, а човекот треба да биде : "вистинитољубив, чесен, приспособлив, умерен, општо земено - морален".²⁰⁸

Според Аристотел, во животот постојат три душевни состојби, од кои две се негативни, а само третата е етички прифатлива. Негативните се разликуваат меѓу себе – една негативна состојба е претерувањето, друга е недостатокот. Само третата состојба, онаа што се наоѓа меѓу овие крајности, е прифатлива. Тоа е средната мерка – умереноста : "Средина е она што е подеднакво оддалечено и од претераноста и од недостатокот, од едната или од другата крајност, и што секогаш е иста. Во однос на нашата суштина, средината е она што не е ниту премногу, ниту премалку"²⁰⁹. Овај принцип не значи осредност, туку исполнување на иманентната цел зошто, додека претерувањето претставува излегување од областа на целта и разорување на првобитната способност, а недостатокот заостанување зад она што се налага со првобитната цел, средината, како синтетичка структура, значи полна мерка за она што целта го налага.²¹⁰

²⁰⁴ Cassirer E., *Ogledi o sovjeku*, Naprijed, Zagreb 1978

²⁰⁵ *Енциклопедија живих религија*, Нолит, Београд, 1990

²⁰⁶ Илић С., *Пут у хумано друштво*, Економика, Београд, 1984

²⁰⁷ Ibid

²⁰⁸ Стејс В., *Судбината на западниот човек*, Култура, Скопје, 1991

²⁰⁹ Аристотел, *Никомахова етика*, Три, Скопје, 2003

²¹⁰ Илић С., *Пут у хумано друштво*, Економика, Београд, 1984

Стоичката филозофија, чиј предводник е Зенон, е против телесните уживања, зошто совладан од нив, човек може да стане роб на сопствените страсти. Според стоицизмот, човекот може да го развива својот разум само со ограничувања на своите нагони и страсти зошто само будалата е роб на страстите. За оваа филозофија основна доблест е умереноста.

И според Сенека блажениот живот не се состои во наслади, туку во живот што е во хармонија со природата, затоа што сетилното уживање брзо донесува заситеност и предизвикува досада. Затоа, не би требало животот да се живее заради телото, како да не можеме да живееме без него, зошто никој не е слободен ако му служи на телото. Човек треба да се ослободи од надворешните минливости на животот и тежиштето да го најде во самиот себе. Кај Сенека, при налагањето на принципот на моралност, силно доаѓа до израз човекољубието: "На другиот секогаш простувај му, себеси никогаш"; "Треба да живееш за другиот ако сакаш да живееш за себе". Па понатаму, за значењето на правичноста да додаде: "никој не може да живее пријатно, ако истовремено не живее и чесно".²¹¹

Во цинизмот, во индиската филозофија, основни начела се: почит (ахимса), вистинољубивост, целибат, отфрлање на имотот и прифаќање само на она што се добива на дар. Почитувањето (ахимса) претставува најважно начело на цинизмот и се состои во неповредување на другиот, како во делата, така и во мислите. Суштината на ова начело не е само воздржување од нанесување зло, туку и помагање на другиот. Доколку на таа друга личност не и помогнеме, а можеме да и помогнеме, и нанесуваме зло.²¹²

Кант претпоставил дека она што тој го нарекол "категоричен императив" претставува фундаментален закон на сите етики. Категоричниот императив, според него, може да се формулира на неколку различни начини. Така, една негова формулација е: "Делувај така што човечноста, без обзир дали во себе или во некој друг, секогаш ја третираш како цел, а никогаш само како средство." Според Кант, суштината на моралот е третман на сите луѓе како "цели по себе", а не само како средства за нашите цели.²¹³

Според Шопенхауер²¹⁴, дејанија на кои мора да им се даде морална вредност се доброволната правичност, чистотото човекољубие и искрената племенитост. Предлага тие да се разгледуваат како фундамент на етиката. Според него, кардинални доблести врз кои се засновани сите други, се правичноста и човекољубието, зошто практично од нив произлегуваат и теориски можат да се изведат сите други. И двете доблести имаат корени во природното сожалување. А тоа сожалување претставува неоспорлив факт на човечката свест, лежи во самата човечка природа, токму затоа истрајува во сите односи и е присутна во сите земји и сите времиња. Спротивно на тоа, вели Шопенхауер, на оној на кого се чини дека му недостасува сожалување, луѓето го нарекуваат нечовек, како што "човечноста" често се користи како синоним за сожалувањето.

Во поткрепа на укажувањето на моралната содржина и значајот на човекољубието, правичноста и умереност во моралот, би ги прикажал и резултатите од прегледот на "Институтот за Глобална етика", добиени во време на одржувањето на годишната средба на Светскиот Форум во Сан Франциско во 1996 година.²¹⁵ "Институтот за Глобална етика" извршил преглед на глобалните вредности кај 272 учесници. Учесниците потекнувале од 40 различни држави, биле припадници на повеќе од 50 различни верски заедници, со просечна старост од 51 година, 57% од нив биле мажи, и повеќето од половината учесници имале високо образование. На учесниците им било понудено да одберат 5 морални вредности од листа со 15 морални вредности: вистина, одговорност, слобода, сочувство, чесност, почит кон животот, самопочитување, заштита на природата, толерантност, дарожливост, социјална хармонија, скромност, чест, почит кон постарите и верност. Петте морални вредности што биле избор на мнозинството учесници се: вистината, сочувството, одговорноста, слободата и почитта кон животот. На учесниците им било понудено да одберат и најзначајна морална вредност од понудените 15 морални вредности. Морална вредност што била избрана како најзначајна од најголемиот број учесници (21%) било сочувството, а потоа следувале вистината (16%), одговорноста (16%), почитта кон животот (12%) и слободата (9%).

²¹¹ Ibid

²¹² *Енциклопедија живих религија*, Нолит, Београд, 1990

²¹³ Стејс В., *Судбината на западниот човек*, Култура, Скопје, 1991

²¹⁴ Шопенхауер А., *О темелу морала*, Братство – Јединство, Нови Сад, 1990

²¹⁵ Loges W.E., *Global values, moral boundaries: A pilot survey*, Institute for Global Ethics, 1997

ЗАКЛУЧОК

Од изложеното може да се согледа важноста што ја имаат човекољубието, правичноста и умереноста во моралните определби на голем број луѓе од различни општества. Врз основа пак на прикажаните ставови од разните филозофии и учења, може да се согледа моралната содржина и значење што човекољубието, правичноста и умереноста го имаат по прашањето на моралот.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Cassirer E., *Ogledi o sovjeku*, Naprijed, Zagreb 1978
- [2] Loges W.E., *Global values, moral boundaries: A pilot survey*, Institute for Global Ethics, 1997
- [3] Аристотел, Никомахова етика, Три, Скопје, 2003
- [4] Енциклопедија живих религија, Нолит, Београд, 1990
- [5] Илић С., *Пут у хумано друштво*, Економика, Београд, 1984
- [6] Стејс В., *Судбината на западниот човек*, Култура, Скопје, 1991
- [7] Шопенхауер А., *О темелу морала*, Братство – Јединство, Нови Сад, 1990

